

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Економічний факультет
Кафедра економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

БОРЕЦЬКА ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА

**Забезпечення конкурентоспроможності галузі свинарства
(на матеріалах господарств Хмельницької області)**

ДИПЛОМНА РОБОТА

Спеціальність 8.03050401 - «Економіка підприємства»

Керівник: д.е.н., професор Місюк М.В.

Рецензент: д.е.н., професор Рудик В.К.

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри економіки,
підприємництва, торгівлі та біржової
діяльності Волощук К.Б.

Оцінка: національна шкала _____

Кількість балів _____ ECTS _____

Секретар ДЕК _____

_____ 2017 року

м. Кам'янець-Подільський -2017

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА.....	10
1.1. Економічна сутність поняття «конкурентоспроможність»	10
1.2. Механізми забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств.....	20
1.3. Методичні засади формування і оцінки рівня конкурентоспроможності	27
Висновки до першого розділу.....	36
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СВИНИНИ	38
2.1. Сучасний стан функціонування галузі свинарства в господарствах Хмельницької області	38
2.2. Оцінка факторів впливу на конкурентоспроможність свинини.....	50
2.3. Зовнішнє середовище функціонування галузі свинарства	63
Висновки до другого розділу	73
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СВИНИНИ	76
3.1. Організаційно-економічні засади забезпечення конкурентоспроможності свинарства в системі регіонального м'ясного підкомплексу.....	76
3.2. Обґрунтування перспективних параметрів виробництва свинини.....	86
3.3. Основні напрями конкурентоспроможного розвитку галузі свинарства .	94
Висновки до третього розділу.....	104
ВИСНОВКИ.....	106
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	110
ДОДАТКИ.....	115

ВСТУП

Одним із найважливіших показників якості життя населення є рівень споживання м'яса і м'ясних продуктів. Забезпечення потреби населення в м'ясі значною мірою залежить від функціонування м'ясного під комплексу в цілому, і зокрема свинарства, як найбільш інтенсивної галузі тваринництва.

В організаційно-технологічному розвитку галузей тваринництва - свинарство є галуззю, яка найбільшою мірою відповідає умовам застосування інтегрованої моделі «селекція – споживач кінцевої продукції», спрямованої на тісне поєднання всіх ланок виробничого процесу і забезпечення економічних інтересів учасників спільної діяльності в одержанні високих результатів.

Галузь є мобільною щодо застосування інновацій та залучення інвестиційних ресурсів з різних джерел, у тому числі державних, відрізняється від інших тваринницьких галузей прискореним оборотом капіталу.

Протягом останніх років спостерігається певне збільшення споживання м'яса та м'ясопродуктів, у тому числі за рахунок споживання свинини.

Підвищення споживчого попиту на продукцію свинарства стимулює нарощування його обсягів та підвищення рівня конкурентоспроможності галузі. Для забезпечення населення свининою по обґрунтованих нормах необхідно здійснити систему заходів по підвищенню ефективності та конкурентоспроможності виробництва.

Теоретичні основи конкурентоспроможного розвитку та ефективності діяльності підприємств значною мірою відображено у працях В.А. Андрійчука, В.І.Бойка, О.М. Бородіної, В.А. Васильченка, П.К. Канінського, М.Й.Маліка, М.В.Місюка, Л.Г. Мельника, П.Т.Саблука, І.Р. Сухорської, І.Ф. Ясіновської, Є.І. Ходеківського. Водночас в роботах зазначених та інших авторів окремі важливі аспекти, пов'язані із підвищенням рівня конкурентоспроможності галузі свинарства з урахуванням регіональних особливостей, обґрунтуванням стратегічних параметрів розвитку за ринкових умов висвітлено недостатньо. Зокрема потребують системного дослідження

основні напрями забезпечення конкурентоспроможного виробництва продукції свинарства, удосконалення економічних механізмів і підходів до господарювання підприємств по виробництву свиней, які дали б можливість створити сприятливі умови розвитку та підвищити їх ефективність. Актуальність і практична значущість вирішення цих питань зумовили вибір теми, формування мети та завдань магістерської роботи.

Метою роботи є обґрунтування основних напрямів забезпечення конкурентоспроможності виробництва свинини. Для досягнення поставленої мети визначено такі основні завдання:

- уточнити теоретичні аспекти трактування сутності поняття «конкурентоспроможність»;
- обґрунтувати необхідність використання комплексної оцінки рівня конкурентоспроможності;
- проаналізувати сучасний стан розвитку свинарства;
- провести оцінку факторів впливу на конкурентоспроможність свинини;
- опрацювати організаційно-економічні заходи забезпечення конкурентоспроможності свинарства в системі регіонального м'ясного під комплексу;
- розробити заходи підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств-виробників продукції свинарства;
- систематизувати основні напрями конкурентоспроможного розвитку галузі свинарства.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення конкурентоспроможного функціонування галузі свинарства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних засад організації та підвищення конкурентоспроможності функціонування галузі свинарства.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, системний підхід до вивчення економічних явищ. У процесі дослідження застосовувалися такі методи: абстрактно-логічний метод,

зокрема його прийоми – узагальнення, аналогії, аналізу та синтезу, індукції та дедукції (удосконалено трактування категорії «конкурентоспроможність»); монографічний (в процесі оцінки ефективності виробництва свинини). З метою кількісних та якісних показників ефективності функціонування галузі застосовано економіко-статистичний метод, зокрема його прийоми: порівняння (зіставлення фактичних даних звітного року з даними за попередні роки), групування (для виявлення причинно-наслідкових взаємозв'язків між ознаками).

Інформаційними джерелами дослідження були відповідні Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державного комітету статистики України та Головного управління статистики у Хмельницькій області, оперативна інформація Міністерства аграрної політики України та Головного управління агропромислового розвитку облдержадміністрації, праці вітчизняних і зарубіжних вчених-аграрників та фахівців з проблеми дослідження.

Елементи наукової новизни:

- обґрунтовано модель процесу виробництва – від його початкової до завершальної стадії, де стартова позиція зводиться до складання бізнес-плану, тобто модель виступає як уявна конструкція, явища, що відбувається лише за певних умов;

- обґрунтовано систему заходів з урахуванням конкурентоспроможності та якістю виробництва свинини.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні результати магістерської роботи розглянуті на міжвузівській науково-теоретичній інтернет-конференції «Соціально-економічний розвиток і безпека України: філософія та тактика» 23 березня 2017 р., м.Львів.

Обсяг та структура магістерської роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків і викладена на 114 сторінках комп'ютерного тексту, містить 20 таблиці, 6 рисунків, 2 додатки та 62 джерела.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі опрацьовано та запропоновано теоретико-методологічні засади конкурентоспроможності галузі свинарства та практичні рекомендації щодо підвищення рівня конкурентоспроможності свинини.

За результатами проведеного дослідження зроблено висновки:

1. На основі дослідження літературних джерел уточнено теоретичну сутність категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність».

Здійснено класифікацію механізмів забезпечення конкурентоспроможності підприємств з виробництва свинини з виділенням економічних, інституційно-правових, організаційно-економічних, соціально-трудова, що дозволяє повніше розкрити суть і форми прояву економічних механізмів (кредитного, цінового і фіскального) у забезпеченні їх конкурентоспроможності.

Кожен із економічних механізмів виконує свою певну функціональну роль, а в сукупності та єдності дій вони забезпечують нормальне функціонування виробництва взагалі та досягнення сталих темпів економічного зростання, підвищення результативності господарювання і конкурентоспроможності.

2. Методологія дослідження проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств полягає в системному комплексному вивченні, виявленні та узагальненні впливу чинників на її рівень та у створення єдиного механізму формування стійких конкурентних переваг в довгостроковій перспективі за рахунок узгоджених, взаємопов'язаних дій держави, регіону і підприємств у поєднанні з ринковими механізмами. При цьому визначальна роль належить державі, на яку покладені функції забезпечення дієвості фінансово-економічного механізму підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі свинарства.

3. Виробництво свинини (в забійній вазі) в усіх категоріях господарств зменшилося від 49,1 тис. тонн у 1990 році до 29,5 тис. тонн за 2015 рік та в сільськогосподарських підприємствах від 21,0 тис. тонн до 15,8 тис. тонн. Якщо в 1990 році в усіх категоріях господарств з розрахунку на 100 га. ріллі було вироблено 42,6 ц. свинини і на одну особу 36,1 кг., тоді як у 2015 році дані показники становили відповідно 26,0 та 22,7. Аналогічна тенденція мала місце в господарствах населення, де в 2015 році вироблено свинини менше, ніж у 1990 році, майже в 2 рази. Зміни в обсягах виробництва свинини зумовлено в основному зменшенням чисельності поголів'я свиней, яке в усіх категоріях господарств скоротилося від 793,7 тис. голів за 1991 рік до 342,9 тис. голів за 2015 рік Крім скорочення поголів'я свиней, зменшенню обсягів виробництва свинини сприяли також низькі показники продуктивності тварин

4. Найважливішою складовою частиною, що забезпечує конкурентоспроможність виробництва свинини має стати не тільки збільшення обсягів виробництва продукції, а й підвищення ефективності, що неможливо без освоєння інноваційних технологій, які тісно пов'язані з інтенсифікацією.

Попередній аналіз свідчить про низький рівень показників конкурентоспроможності свинини в Україні. В першу чергу це пов'язано з комплексом як внутрішніх так і зовнішніх чинників: висока ціна на виробничі ресурси, використання застарілих технологій, високий рівень собівартості продукції, відсутність прямих інвестицій у виробництво

5. Основними індикаторами конкурентоспроможності в ринкових умовах виступають ціна та якість продукції. Але вони не виступають окремими економічними показниками, оскільки кожний з них включає якісні характеристики такі як споживча вартість продукції, потреба, необхідність, споживчі переваги товару і не можуть бути виражені у числовому вигляді. Індикатори включають в себе систему показників, що їх характеризують. З точки зору ціни конкурентоспроможність визначається за рівнем

рентабельності, обсягом прибутку від реалізації 1 ц продукції, за різницею повної собівартості та реалізаційною ціною, за часткою виручки від реалізації порівняно із загальними обсягами.

6. Завдання полягає не в розробці моделі нового типу сільськогосподарського підприємства, бо такі підприємства вже існували, як свиновідгодівельні комплекси в тому числі із замкнутим типом виробництва. Збереглися і приміщення таких тваринницьких комплексів, які можуть бути задіяні після відповідної реконструкції або ремонту. В даному випадку йдеться про модель процесу виробництва – від його початкової до завершальної стадії, де стартова позиція зводиться до складання бізнес-плану. Тобто модель виступає як уявна конструкція явища, що відбувається лише за певних умов.

7. Серед головних завдань аграрної економіки в числі пріоритетних є відпрацювання таких сучасних механізмів і підходів, які б дали змогу забезпечити населення країни високоякісними вітчизняними продуктами харчування за доступними цінами, а також поліпшити структуру харчування. Прогнозуючи потребу в свинині, слід враховувати рівень насиченості продовольчого ринку, рекомендовані норми споживання продовольства, взаємозаміну продукції, можливий потенційний попит на продукцію свинарства, рівень реальної заробітної плати, рівень цін на свинину, структуру витрат фізичних осіб як споживачів товарного ринку, рівень платоспроможності населення за сегментами ринку, рівень структури населення регіону, країни тощо.

8. Для забезпечення населення Хмельниччини свининою до мінімальної норми споживання, необхідно збільшити його обсяги на 3986 тонн, а до рівня споживання в країнах ЄС – на 18724 тонн. Для забезпечення населення України свининою на рівні його споживання в країнах ЄС слід виробляти товарного продукту забійною вагою 1588 тис. т.

9. Однією з перспективних форм організації виробництва, яка забезпечує високий рівень конкурентоспроможності галузі свинарства є

аграрно-промислова інтеграція, тобто процес поєднання сільського господарства і промисловості. Її економічною передумовою є безперервність науково-технічного прогресу, ґрунтується на сукупності виробничих взаємовідносин, що різною мірою проявляються й удосконалюються у процесі розвитку суспільного виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Azoev, N.L., & Chelenkov, A.P. (2006). Konkurentny iepreimushchestva firmy [The competitive advantages of company] Moscow: Novost [in Russian]
2. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Азоев Г. Л. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208с.
3. Алексеев С.Б. Теоретические аспекты конкурентоспособности предприятий: в 4 т. / С.Б. Алексеев. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – Т2. – С.614-619.
4. Амбросов В.Я., Маренич Т.Г. Наукові положення удосконалення економічного і господарського механізмів розвитку сільського господарства / В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич // Економіка АПК. – 2005. - № 10. – С.14
5. Андрианов В. Конкурентоспособность России в мировой экономике / В. Андрианов // Экономист. – 1997. - № 10. – с. 23-28.
6. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 475с.
7. Антология экономической политики: в 2 томах. – М.: МП «ЭКАНОВ», 1993. – 475 с.
8. Базилевич В. Методи конкурентної боротьби [Електронний ресурс] / В. Базилевич // Економічна теорія. Політекономія. – К., 2008. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1405100339949/politekonomiya/metodi_konkurentnoyi_borotbi.
9. Балабанов А.И. Финансы [Текст] / А.И. Балабанов, И.Т. Балабанов. – СПб.: Питер, 2000. – 192 с.
10. Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. Політична економія; Загальна економічна теорія (Ч. 1); Спеціальна економічна теорія (Ч. 2). / Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. – К.: Ніка-Центр, 2000. – 527 с.
11. Борисова В.А. Підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК / В.А. Борисова // Економіка АПК. – 2000. - № 5. – С. 75-78.
12. Борисова Т.М. Конкурентна стратегія на міжнародному ринку: сутність, основні характеристики та види / Т.М. Борисова // Вісн. Хмельн. нац. ун-ту. – 2010. - № 2. – Т. 1 – С. 156-160
13. Буряковський В.В. Фінанси підприємств [Текст] : учб. посіб. / Буряковський В.В., Карамзін В.Я., Каламбет С.В. / під ред. В.В. Буряковського. – Дніпропетровськ : Пороги, 1998. – 246 с.

14. Василенко В.О. Стратегічне управління / В. О. Василенко – К.: ЦУЛ, 2003. – 396 с.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. І допов.) [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь; ВТФ «Перун», 2005.- 1728 с.
16. Воронін Г.О. Конкурентоспроможність промислових підприємств / Г.О. Воронін // Економіст. – 2004. - № 6. – С. 18.
17. Гайдуцький А.П. Інвестиційна конкурентоспроможність аграрного сектора України / А.П. Гайдуцький. – К.: Нора-Друк, 2004. – 246 с.
18. Грещак М.Г. Внутрішній економічний механізм підприємства: Навч. Збірник наукових праць ВНАУ Серія: Економічні науки № 3 (69) Том 2 2012 посібник / М.Г. Грещак, О.М. Гребешкова, О.С. Коцюба; за ред. М.Г. Грещака. – К.: КНЕУ, 2001. – 228 с.
19. Гринько Т.В. Фактори конкурентоспроможності підприємств / Т.В. Гринько // Держава та регіони. – 2004. - № 2. – С. 50-53.
20. Доберчак Н.І. Організація внутрішньофірмових господарських відносин промислових підприємств (на прикладі машинобудування) [Текст]: автореф. дис. канд. екон. наук / Н.І. Доберчак. – Хмельницький, 2003. – 20 с.
21. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства : [навч. посіб.] / І.З. Должанський, Т.О. Загорна. – К. : Центр начальної літератури, 2006. – 384 с.
22. Економічна енциклопедія: у 3 т. / [ред. кол.: Мочерний С.В. та ін.]. – К.: ВЦ «Академія», 2001. – Т.2. – 848 с.
23. Енциклопедичний словник бізнесмена: менеджмент, маркетинг, інформатика / [під заг. ред. М.І. Молдованова]. – К. : Техніка, 2006. – 856 с.
24. Ермалова О.В. Формирование конкурентных преимуществ агропродовольственного комплекса России. / О.В.Ермалова // Вестник Тамбовского университета (серия: Гуманитарные науки). – 2009. - №10 – с.72-76
25. Жаліло Я.А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації [Текст]: монографія / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська та ін. – К. : НІСД, 2005. – 388 с.
26. Завьялов П.С. Маркетинг у схемах, рисунках, таблицях / П.С. Завьялов. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 496 с.
27. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия / Ю.Б. Иванов. – Харьков: Изд. ХНЭУ, 2004. – 256 с.
28. Иванов Ю.Б. Організаційно-економічні проблеми забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств в умовах формування

ринкових відносин [Текст] : автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.06.01 / Іванов Ю.Б. – Х: Харківський держ. Економічний ун-т., 1997. – 32 с.

29. Іванова О.Ю. Конкурентоспроможність експортної продукції: поняття, оцінка та шляхи підвищення / О.Ю. Іванова // Економіст. – 2000. - № 4. – С. 56-58.

30. Карасенков Е.И. Факторы роста конкурентоспособности зернового производства / Е.Карасенков // АПК: Экономика и управление. – 2008. - №8 – с.64-66.

31. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм економіки України / О.М. Ковалюк // Фінанси України. – 2001. - № 9. – С. 22-28.

32. Коковіхіна О.О. Систематизація основних категорій формування конкурентоспроможності підприємства / О.О. Коковіхіна // Вісн. економіки, транспорту і промисловості. – 2009. - № 26. – С. 88-93.

33. Лі.Е. Роберт. Виробництво свинини: технологія та собівартість в Україні та її конкурентів // виробництво продуктів харчування. – 2008. Випуск 5. С. 4-8

34. Лозовский Л.Ш., Райзберг Б.А., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь / Л.Ш. Лозовский, Б.А. Райзберг, Е.Б. Стародубцева. – М.: Инфра-М, 1998. – 476 с.

35. Макконелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика / К.Р. Макконелл, С.Л. Брю. – К.: ХаГар, 1988. – 785 с. – (Пер. с англ. 11-го изд.)

36. Малік М.Й. Основи аграрного підприємництва / М.Й. Малік. – К.: Інститут аграрної економіки, 2000. – 582 с.

37. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – М.: Прогресс, 1993. – Т. 1. – 415 с.

38. Місюк М. В. Організаційно-економічний механізм формування і функціонування ринку продукції скотарства та компліментарність його складових / М. В. Місюк // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2012. – № 2 (18), том 1. – С. 303-315.

39. Місюк М. В. Формування та розвиток регіонального ринку продукції скотарства : монографія / М. В. Місюк. – Херсон : Видавець Грінь Д. С., 2013. – 344 с.

40. Місюк М.В. Формування регіонального ринку м'ясної продукції : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / М.В. Місюк ; Держ. агрокол. ун-т. – Житомир, 2004. – 19 с.

41. Місюк М.В. Інноваційно-інвестиційний підхід до формування та підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва / Економіка АПК, 2016. - № 3, с.74-79
42. Печінкин А., Фомін В. Про оцінку конкурентоспроможності товарів та товаровиробників / А. Печінкін, В. Фомін // Маркетинг. – 2000. - № 2. – с. 23-27
43. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент [Текст]: підручник / під. кер. А.М. Поддєрьогіна. – К.: КНСУ, 2005. – 536 с.
44. Покропивний С.Ф. Результати та ефективність / С.Ф. Покропивний // Економіка підприємства : [підручник]. – К. : КНЕУ, 2001.- 526 с.
45. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер – М.: Международные отношения, 1993. – 896с.
46. Портер М. Конкуренция / М. Портер. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2001. – 495 с.
47. Портер М. Стратегія конкуренції: Пер. з англ. / М. Портер. – К.: Основи, 1997. – 390 с.
48. Про додаткові заходи щодо кредитування комплексу сільськогосподарських робіт: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2000 р.№ 398 / Офіційний вісник України. – 2000. - № 9. – С. 3-4
49. Пуцентайло П.Р. Конкурентоспроможність м'ясного скотарства України: теорія і практика: монограф. / П.Р. Пуцентайло. – Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2011. – 420 с.
50. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь [Текст] / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовський, Е.Б. Стародубцева; [5-е изд, перераб. и доп.]. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 495 с.
51. Романенко О.Р. Фінанси [Текст] : підруч. / О.Р. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 312 с.
52. Скудар Г.М. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю підприємства [Текст] : автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.02.03 / Скудар Г.М. НАН України; Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2000. – 35 с.
53. Сопільник Л.І, Колодійчук А.В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств / Л.І Сопільник, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ. – 2009. - № 19.8. – с.183-187.
54. Стоволос Н.Б. Екологізація як ключовий елемент розвитку АПК / Н.Б. Стоволос // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – Суми: СНАУ. – 2011. – Вип. 9 (50). – С. 170-174.

55. Технологія виробництва продукції тваринництва: Підручник /О.Т. Бусенко, В.Д.Стомок, М.В.Штомпель та ін.; за ред.. О.Т.Бусенка. – К.: Аграрна освіта, 2001 – 432 с.
56. Титаренко В.Є. Оцінювання та розвиток конкурентоспроможності промислових підприємств [Текст] : Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / В.Є Титаренко. – Л. : Нац. Ун-т «Львів. Політехніка», 2005. – 20 с.
57. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ИНФРА-М. – 2000. – 312с.
58. Фатхутдінов Р.А. Конкурентоспроможність організації в умовах кризи: економіка, маркетинг, менеджмент / Р.А. Фатхутдінов. – М.: Видавничо-книжкоторговий центр «Маркетинг», 2002. – 892 с.
59. Фатхутдінов Р.А. Управління конкурентоздатністю організації: Підручник / Фатхутдінов Р.А., Осовськам Г.В.; заг. ред. Осовська Г.В. – К.: Кондор, 2009. – 468 с.
60. Хаек Ф.А. Пагубная самонадеянность: ошибки социализма / Ф.А. Хаек; Пер. с англ.- М.: Новости при участии изд-ва «Catallaxy», 1992. – 304 с.
61. Шинкаренко В.Г. Управление конкурентоспособностью предприятия / В.Г. Шинкаренко, А. С. Бондаренко. – Харьков : Изд-во ХНАДУ, 2003. – 186 с.
62. Шумпетер Й.П. Капитализм, социализм и демократия / Й.П. Шумпетер; Пер. с англ. – М.: Экономика, 1995. – 540 с.